

УДК 159.98:615.851:7:355.01

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2025.2.2>

ПІСКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ СВІТУ: МЕТОДИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ, ЩО ПЕРЕЖИВАЄ ТРАВМУ ВІЙНИ

Асланян Тетяна Сергіївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу психології
малих груп та міжгрупових відносин
Інституту соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України
<https://orcid.org/0000-0003-1805-6953>

В умовах воєнної агресії Росії проти України психологічна просвіта стала одним із ключових інструментів психосоціальної підтримки населення. Зростання запиту на культурно адаптовані спільнотні інтервенції актуалізувало потребу в методиках, що поєднують інформування про психологічні наслідки травматичного досвіду з формуванням навичок емоційної саморегуляції, розширенням обізнаності батьків щодо психоемоційного стану дітей і створенням безпечного кола взаємопідтримки всередині громади, яка переживає війну. У статті презентовано науково-методологічне підґрунтя та організаційні засади авторської методики «Піскова реконструкція світу», що орієнтована на громади, які зазнали травматичного досвіду війни. Здійснено історико-контекстуальний аналіз причин виникнення і умов розроблення методики психологічної просвіти у громадах. Представлено узагальнений емпіричний матеріал дослідження, який ґрунтується на спостереженнях і описі відповідного досвіду реалізації психологічного заходу у прифронтових українських громадах протягом 2014–2021 років. Систематизовані емпіричні дані подано як паспорт методики, організаційні принципи використання і впливу методики на динаміку звернень до психологів. Окрему увагу приділено культурній адаптації даної інтервенції у психічне здоров'я та соціально-психологічний добробут громади з українським соціальним контекстом. Проведення заходу «Піскова реконструкція світу» у прифронтових громадах країни засвідчило його ефективність як форми психологічної просвіти, яка цікавить і має довіру населення. Отримані результати вказують на потенціал інтеграції цього підходу із програмами психосоціальної підтримки та потребу подальшої стандартизації і професійного впровадження.

Ключові слова: піскова терапія, психологічна просвіта, війна, громада, травмоінформований підхід, колективна травма, батьки та діти.

Aslanian Tatiana. Sand reconstruction of the world: a method of psychological education for a territorial community experiencing war trauma

In the context of the ongoing military aggression of Russia against Ukraine, psychological education has become one of the key instruments of psychosocial support for the population. The growing demand for culturally adapted community-based interventions has highlighted the need for methodologies that combine information about the psychological consequences of traumatic experiences with the development of emotional self-regulation skills, increased parental awareness of children's psycho-emotional states, and the creation of a safe circle of mutual support within communities affected by war.

The article presents the scientific and methodological foundations, as well as the organizational principles, of the authorial method "Sand Reconstruction of the World", which is designed for communities that have experienced the trauma of war. A historical and contextual analysis of the origins and conditions under which this psychoeducational methodology was developed is provided. The study includes a generalized body of empirical material based on observations and descriptions of the implementation of this psychological intervention in frontline Ukrainian communities from 2014 to 2021.

© Асланян Т. С., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The systematized empirical data are presented in the form of a methodology passport, organizational principles for its implementation, and the impact of the method on the dynamics of psychological service requests. Particular attention is given to the cultural adaptation of the intervention to the mental health and psychosocial well-being of communities in the Ukrainian socio-cultural context.

The implementation of the "Sand Reconstruction of the World" intervention in Ukraine's frontline communities has demonstrated its effectiveness as a form of psychological education that generates interest and trust among the population. The results indicate the potential for integrating this approach into psychosocial support programs and the necessity of further standardization and professional dissemination.

Key words: sand therapy, psychological education, war, community, trauma-informed approach, collective trauma, parents and children.

Постановка проблеми. Із 2014 р. Україна переживає збройну російську агресію, яка із 2022 р. набула надвисокого рівня інтенсивності, зокрема застосуванням високоточної зброї по цивільній інфраструктурі. У багатьох регіонах атаки на мирне населення стали щоденною реальністю: знищуються будинки, школи, лікарні, порушується право на безпеку й освіту. За даними ЮНІСЕФ, лише у травні 2025 р. понад 42 000 осіб, серед яких 21 000 дітей, потребували допомоги у формі психосоціальної підтримки [1]. Основні звернення стосуються тривоги, панічних станів і думок про самоушкодження, особливо серед підлітків. Такі симптоми є прямим наслідком хронічного стресу, спричиненого бойовими діями, утратою безпечного середовища та нестабільністю. За даними цієї агенції, зростає кількість повідомлень про сімейні конфлікти й домашнє насильство [1]. У цьому контексті особливої актуальності набуває не лише екстрене надання психологічної допомоги, а й побудова стійкої довгострокової стратегії, спрямованої на підвищення психологічної культури населення, розвиток знань про психічне здоров'я, формування навичок саморегуляції та зміцнення індивідуальних і колективних ресурсів життєстійкості. Зростання потреби населення в культурно адаптованих і спільнотних інтервенціях актуалізувало запит на відпрацьовані методики такої підтримки, за допомогою яких фахівці можуть водночас надавати інформацію про вплив травматичного досвіду війни на людину та сприяти її емоційній саморегуляції [2]. У контексті нашого дослідження спільнотні інтервенції розуміються нами як заходи, що орієнтовані на великі групи людей, які є представниками окремої спільноти,

громади, організації, та які спрямовані на поліпшення їхнього психічного здоров'я та соціально-психологічного добробуту шляхом психологічної просвіти в поєднанні з активною груповою роботою. Саме в таких умовах психологічна просвіта постає не як допоміжний елемент, а як базовий і системоутворювальний компонент реагування на психосоціальні наслідки війни. Її значущість зумовлена здатністю поширювати знання про механізми психічного реагування на травматичні події війни, сприяти нормалізації емоційних проявів і формувати стійкість населення через спільнотні профілактичні підходи. Нині у психології відсутні методики масової психологічної просвіти населення, зокрема громади, які б надавали її членам необхідну психологічну інформацію щодо впливу подій війни на психічне здоров'я людини, а також сприяли зміцненню її стійкості, за допомогою яких водночас було б можливо опрацьовувати колективний досвід війни, когнітивні, емоційні та ставленнєві його складники [3; 4].

Мета дослідження є обґрунтування концептуальних засад розроблення авторської методики психологічної просвіти «Піскова реконструкція світу», визначення організаційних принципів і практичної значущості застосування методики у громадах, що переживають травматичний досвід війни.

Результати дослідження. Психоедукація, як форма психологічної допомоги, спрямована на підвищення обізнаності клієнтів щодо механізмів психічного функціонування, емоційної регуляції та способів подолання стресу, набула широкого визнання в міжнародній практиці, починаючи з 1990-х рр. [5–7]. Особливо ефективною вона виявилася в роботі з батьками,

дітьми та сім'ями в умовах посттравматичного досвіду [8].

Психоедукація – це структурований процес надання науково обґрунтованої інформації про психічне здоров'я, механізми виникнення та подолання психоемоційних труднощів, з метою підвищення обізнаності, зниження стигми, розвитку навичок саморегуляції та покращення якості життя осіб або груп, що перебувають у стані психологічної вразливості. Зміст психоедукації може охоплювати теми стресу, тривоги, копінг-стратегій, емоційної регуляції, нейропсихології, а також ознак порушень психічного стану та шляхи звернення по допомогу. Вона може реалізовуватись у форматах індивідуальної, сімейної або групової роботи, бути частиною психотерапевтичної підтримки або превентивного втручання [5–7].

Психологічна просвіта – це комплексна діяльність, спрямована на формування психологічної культури та підвищення рівня обізнаності населення щодо закономірностей психічного розвитку, особливостей міжособистісної взаємодії, емоційної грамотності та чинників ментального здоров'я через освітні, медіаційні та комунікативні засоби [9; 10]. На відміну від психоедукації, психологічна просвіта має ширший, профілактичний і соціально орієнтований характер і спрямована не лише на осіб із підвищеним ризиком, а й на широку громадськість.

Як складник системи Mental Health and Psychosocial Support (далі – МНПСС) [7] психоедукація виступає ключовим інструментом підвищення обізнаності про природу стресу, стратегії емоційної саморегуляції та зниження стигми щодо психічного здоров'я. Вона також виконує профілактичну функцію, підтримує внутрішні ресурси громади в умовах тривалої загрози та соціальної невизначеності.

Психологічна просвіта, особливо у груповому форматі, відповідає другому рівню піраміди МНПСС-інтервенцій, визначеної Міжвідомчим постійним комітетом [11]. Цей рівень передбачає фокус на підтримці соціального середовища та підвищенні психологічної грамотності населення через доступні, короткотривалі, неформальні заходи. Групова психологічна просвіта дає змогу поєднувати емоційне розванта-

ження з формуванням навичок саморегуляції, а також сприяє відновленню почуття спільності та взаємної підтримки. Її особливістю є можливість залучення широкого кола учасників незалежно від віку, освіти чи рівня психологічної обізнаності, що робить її ефективною в умовах надзвичайних ситуацій, гуманітарних криз і післявоєнного відновлення.

Особливе значення для ефективності психопросвітницьких інтервенцій має врахування етнокультурного контексту та ціннісних орієнтирів громади. Як підкреслює Марія Каранданг [12], психологічна просвіта, яка базується на культурно відповідних підходах, має значно вищий потенціал впливу. У її дослідженні наведено чотири моделі, реалізовані в різних соціокультурних умовах: у релігійних громадах США, молодіжних групах на Філіппінах, серед медичних працівників у Непалі та в родинах пацієнтів із психотичними розладами в Марокко. У всіх випадках ефективність інтервенцій була тісно пов'язана з тим, наскільки форма проведення психологічної просвіти відповідала уявленням, символам і практикам, притаманним конкретній спільноті. Наприклад, звернення до популярної культури у фандом-групах Філіппін дозволило створити безпечний простір для обговорення емоційного стану, а в Марокко сімейна групова психологічна просвіта допомогла зменшити рівень стигматизації психічних розладів.

Ключовим висновком дослідження М. Каранданг є те, що кожна громада краще сприймає ті форми допомоги, які є природними, близькими й органічно вписаними в її спосіб життя. Цей принцип культурної відповідності став визначальним для створення в Україні авторської методики «Піскова реконструкція світу», розроблення якої ми розглядаємо як відповідь на виклики війни, на глибоку колективну травму населення, спричинену нею [3; 13].

Після початку воєнних дій в Україні у 2014 р., окупації та деокупації від російських загарбників окремих територій Донецької та Луганської областей психологічна спільнота вперше зіткнулася з потребою швидкої її мобілізації для підтримки населення та необхідності використання підходів, здатних водночас забезпечити ста-

білізацію, емоційну безпеку та залучення громадян до символічної реконструкції особистісного досвіду війни. У цих умовах виникла значна лакуна в готових до використання інструментах групової психологічної просвіти в контексті воєнної травми, що створило виклик як для практиків, так і для наукової спільноти.

Саме в цей період, улітку 2014 р., після звільнення міста Слов'янська, нами було розпочато розроблення авторської методики «Піскова реконструкція світу» – групової інтервенції, що поєднувала елементи психологічної просвіти, пісочної терапії, аналітичної психології та травмоінформованого підходу. За підтримки громадської організації «ПРОМИР» здійснювалась інтервенція в колективне психічне здоров'я громади у форматі групової події відкритого типу, тобто проводився масовий захід для членів громади [14].

Головна інновація методики полягає в переході від індивідуального терапевтичного формату до відкритого спільнотного простору, у якому кожен учасник – як дорослий, так і дитина – мав можливість безпечно символізувати власний досвід через створення «картини світу» у піску. Психологічні знання, надані організаторами в доступній формі, сприяли формуванню в дорослих уявлення про вплив стресу та можливі стратегії саморегуляції, тоді як для дітей ці теми були адаптовані через образи, історії та спільну взаємодію з батьками, що дозволяє створити базу для емоційного розуміння і вираження без застосування складної термінології.

Методика «Піскова реконструкція світу» набула особливої актуальності як унікальний культурно адаптований інструмент психологічної підтримки, що відповідає умовам воєнного часу, ураховує цінності українського суспільства та специфіку функціонування громад. Її подальший розвиток зумовлений необхідністю адаптації до нових викликів, які постали перед фахівцями у зв'язку з масштабом гуманітарної кризи та розширенням зон ураження. Проведення цієї групової психопросвітницької інтервенції стало традиційною практикою в місті Слов'янську напередодні початку навчального року. Фахівці ГО «ПРОМИР» щороку організовували події, на які запрошували дітей

і їхніх батьків до спеціально облаштованої вуличної пісочниці.

У процесі створення «картин світу» діти за допомогою піску та фігурок символічно відтворюють пережитий досвід, вибирають місце в пісочниці, фігурки, спосіб взаємодії з батьками та простором. Вербальний супровід фасилітаторів забезпечує м'яке обговорення емоційного стану учасників. Завершальний етап реконструкції – свідоме перебудовування композиції – сприяє переживанню змін, відновленню та формуванню відчуття контролю і надії.

Аналіз результатів дослідження. За результатами теоретичних узагальнень і емпіричних апробацій методики нами визначена низка концептуальних положень, що стало підґрунтям її розроблення, інтерпретації та використання. Методика «Піскова реконструкція світу» ґрунтується на інтеграції кількох міждисциплінарних підходів, як-от:

1. Аналітична психологія К.Г. Юнга: центральною метафорою виступає «картина світу» як символічне відображення взаємодії свідомого і несвідомого. Створення індивідуальних або групових композицій у піску дає змогу без слів виявити внутрішній хаос, прагнення до порядку й архетипові образи, що несвідомо відтворюють пережитий досвід [15].

2. Пісочна терапія (за Д. Кальф): метод невербального самовираження, що надає учасникам безпечний простір для трансформації емоцій через символи та природні матеріали. Пісочна сцена виступає контейнером для афекту, дозволяє візуалізувати внутрішній стан без тиску вербалізації [16].

3. Психопросвітницький підхід: важливим компонентом є пояснення батькам (усиновлювачам, іншим дорослим учасникам) психологічної природи стресових реакцій у дітей, психологічних закономірностей розвитку дітей, механізмів адаптації та ризиків у разі замовчування травматичного досвіду. Така просвіта сприяє формуванню свідомого, підтримувального ставлення до дитини та власного стану.

4. Травмоінформований підхід: уся структура заходу відповідає принципам безпеки, передбачуваності, вибору, співпричетності та відновлення. Це дозволяє учасникам почуватися не об'єктами

впливу, а активними творцями символічного середовища для зцілення.

5. Модель психосоціальних інтервенцій IASC: захід відповідає другому рівню піраміди підтримки – орієнтованому на спільноти, широкі групи населення без попереднього діагностування. Водночас він містить елементи фокусованої допомоги, надає простір для ідентифікації вразливих груп і спрямування їх до спеціалізованих послуг [11].

6. Історико-культурний підхід до подолання колективної травми: методика також ураховує ідеї історико-культурної картини світу, запропоновані П. Горностаєм, де колективна ідентичність формується через досвід історичних потрясінь і відновлення. Завдяки роботі з піском – природним елементом українського ландшафту – та спільному створенню композицій учасники

інтегрують індивідуальні переживання зі спільною наративною структурою, що підтримує культурну пам'ять, посилює солідарність і формує символічні механізми подолання травми [3].

Основна мета методики – створити відкритий і дружній простір, у якому діти можуть безпечно виражати емоції та символічно проживати досвід війни, а дорослі – отримати базові знання про психоемоційні наслідки та способи підтримки. Формат заходу дозволяє одночасно виконувати кілька функцій: діагностичну, стабілізувальну, освітню та символічну. Його цінність полягає в тому, що він сприяє інтеграції травматичного досвіду з індивідуальним і колективним наративом громади без примусу до вербалізації або медичного втручання.

Паспорт методики «Піскова реконструкція світу»

Основні характеристики

Параметр	Характеристика
Формат	Групові психоедукаційна артпрактика для громади.
Цільова аудиторія	Діти 6–14 років, батьки та педагоги.
Тривалість	1,5–2 години.

Етапи проведення

Етап	Опис
Підготовка (20–30 хв)	Реєстрація, пояснення мети, створення безпечного простору.
Діагностично-проективний етап (30–40 хв)	Побудова піскової картини «Мій світ зараз», робота з метафорами, рефлексія.
Трансформаційний етап (30–40 хв)	Реконструкція образу світу, взаємодія з батьками, створення простору сили.
Психологічна просвіта для батьків (20–30 хв)	Ознаки дистресу, підтримка дитини, звернення по допомогу.
Заключний етап (20–30 хв)	Вибір символу ресурсу, ритуал завершення, творча рефлексія.

Технологічні компоненти

Компонент	Опис
Пісочниці	Індивідуальні, парні, велика вулична групові
Матеріали	Пісок, мініатюри, різні фігурки людей, тварин, представників професій, природні об'єкти, дома, мости, дерева, стрічки, папір, фломастери
Фасилітатори	2–4 психологи (залежно від кількості учасників і розміру вуличної пісочниці), асистенти.
Психологічна просвіта	Усна мінісесія, роздаткові матеріали, контакти служб підтримки.
Рефлексія	М'яке обговорення, символічне завершення.

Вікова адаптація

Вік	Особливості
5–8 років	Участь батьків, прості формулювання.
9–12 років	Напівсамостійна робота (батьки за бажанням), історії в піску, рефлексія словами.
13–14 років	Самостійна робота, особисті смисли, соціальні цінності.

Дотримання етичних принципів є ключовою умовою організації заходу «Піскова реконструкція світу». Основними положеннями є:

- добровільність участі. Участь дітей і дорослих у заході відбувається суто на основі інформованої згоди, з можливістю припинити участь будь-якої миті без негативних наслідків;

- відмова від інтерпретації у присутності дитини. Символічний зміст створених пісочних композицій не підлягає вербальному аналізу або оцінюванню у присутності дитини з метою збереження її особистісного простору й уникнення психоемоційного дискомфорту;

- досягнення безпечного простору та м'яке завершення. Організація фізично й емоційно безпечного середовища, а також структуроване завершення заходу з вербалізацією права на незавершеність процесу – обов'язкові елементи методики.

Організаційні принципи проведення заходу за методикою «Піскова реконструкція світу»:

- захід доцільно проводити з деяким відтермінуванням після травматичної події, щоб гострий стрес у дітей частково згас, і в них з'явилась здатність до символічної репрезентації;

- місцем проведення можна вибрати локацію поблизу постраждалої домівки дитини, що дозволяє закріпити безпечний досвід у контексті її звичного середовища, якщо в дитини та батьків відсутня гостра реакція;

- для проведення заходу необхідна наявність піску. Якщо пісочниця відсутня, варто створити її імprovізовані межі за допомогою доступних матеріалів (мотузка, дерев'яні рамки тощо) – це важливо для досягнення відчуття безпеки в дитини;

- дитина має змогу принести власні іграшки або природні матеріали для створення «картини світу», це підвищує рівень залучення і емоційної ідентифікації із простором;

- чітке розподілення ролей між фасилітаторами забезпечує організованість і відчуття безпечного простору. Водночас команда має бути готова до взаємопідтримки в разі непередбачених ситуацій.

Для учасників молодшого віку тривалість заходу може бути скороченою, а також передбачено можливість перерв у разі перевантаження або втоми. Фасилітатори адаптують темп і обсяг взаємодії відповідно до вікових і емоційних особливостей дитини, підтримують її відчуття безпеки й контролю над процесом;

- формат взаємодії варіативний: батьки можуть бути активними учасниками або просто спостерігачами – важливо уникати тиску та примусу;

- фахівці спостерігають за емоційною динамікою в парі «дитина – дорослий», надаючи м'яку підтримку в разі напруження або непорозуміння;

- простір позбавлений оцінок: наголошується, що немає «правильного» та «неправильного» у тому, як побудована «картина світу»;

- необхідно бути готовим до індивідуальних реакцій: якщо в когось з учасників активізуються глибинні емоції або тілесні переживання, їм пропонується підтримка окремо;

- психоедукаційні блоки подаються стисло, прикладно, без перевантаження теорією;

- на завершення фасилітатори проговорюють, що «те, що не було сказано зараз, ще може з'явитися згодом»;

- усі учасники отримують буклет з контактами організацій, що надають допомогу;

- важливу роль виконує організатор заходу – особа або команда, що запрошує сім'ї до участі, інформує про етичні засади, а також проводить первинне оцінювання емоційного стану потенційних учасників. Якщо виявлено прояви гострого стресу чи дезадаптації, таким особам рекомендується індивідуальна робота замість участі у груповому форматі;

- проведення заходу має супроводжуватись належним документальним оформленням (дозвіл на проведення, інформована згода, погодження з місцевими партнерами або владою).

Пілотне проведення «Піскової реконструкції світу» у 2014 р. на центральній площі міста Слов'янська (біля будівлі виконавчого комітету) засвідчило високий запит громади на спільнотну групову інтервенцію із психологічної просвіти.

Приблизно сто батьків, педагогів та інших дорослих отримали структуровану інформацію про можливі вікові реакції дітей на травматичний досвід, роль регресивних поведінкових проявів і важливість безоцінного ставлення. Учасники відзначали, що знання про «нормальні реакції на ненормальні обставини» знижує рівень провини й тривоги, полегшує побудову підтримувального середовища вдома й у школі.

Педагоги звернули увагу на нетипові випадки «гіперфункціонування» дітей, які після пережитого обстрілу чи переселення демонстрували різке покращення академічних показників. У процесі обговорення було уточнено, що така поведінка може бути маркером емоційного уникнення, а не ознакою цілковитої адаптації, потребує додаткового супроводу з боку шкільних психологів.

Позитивний досвід першого заходу набув розголосу в регіональних ЗМІ та серед професійної спільноти [17]. Уже наступного року ініціатива була підтримана Національним університетом «Києво-Могилянська академія» та Представництвом UNICEF в Україні; захід відвідали міжнародні спостерігачі, зокрема Консул Федеративної Республіки Німеччина Вольфганг Мессінгер у 2017 р. [14]. Участь зовнішніх партнерів підвищила довіру громади та сприяла подальшій адаптації методики для інших міст Донецької та Луганської областей. Протягом 2014–2021 рр. «Піскова реконструкція світу» залишалася щорічною ініціативою у Слов'янську та кількох громадах Донеччини аж до початку повномасштабного вторгнення. Поступова реплікація формату засвідчила його життєздатність у різних демографічних групах і соціальних контекстах. Дослідження базується на практичному досвіді роботи у воєнний час, без кількісного емпіричного підтвердження ефективності. Методика перебуває на стадії адаптації і апробації в територіальних громадах різних регіонів України.

Висновки. Методика «Піскова реконструкція світу» репрезентує інноваційний підхід до групової психологічної просвіти, що інтегрує елементи арттерапії, травмоінформованого підходу та спільнотної

взаємодії. Її концептуальна основа побудована на синтезі юнгіанської символіки, принципів пісочної терапії та сучасних моделей психосоціальної підтримки, що забезпечує культурну релевантність і адаптивність до умов війни в українських громадах. Методика також ґрунтується на культурній цінності згуртування, що забезпечує ефект спільного переживання і взаємопідтримки, необхідного для подолання колективної травми.

Організаційна структура методики (добровільність участі, структурованість ролей, створення безпечного середовища, реконструкція, дотримання етичних принципів) забезпечує її застосування у кризових ситуаціях. Відкритий формат дозволяє проводити захід у різних умовах, сприяє залученню членів громади до обговорення питань власного психічного здоров'я.

Практична цінність полягає в можливості працювати із травматичним досвідом без прямої вербалізації, що особливо важливо для дітей і дорослих з високим рівнем тривоги. Завдяки включенню унікального досвіду кожного члена спільноти методика створює умови не лише для індивідуального зцілення, а й для подолання колективної травми через спільну реконструкцію символічного світу.

Особливу практичну цінність становить можливість масштабування методики в різні регіони України, зокрема у громадах, що зазнали травматичного впливу війни. Емпіричні спостереження за реалізацією методики у 2014–2021 рр. свідчать про її здатність підвищувати довіру до психологів, сприяти профілактиці посттравматичних реакцій і активізувати запити на індивідуальну допомогу.

У 2025 р. планується масштабування даної інтервенції до інших регіонів України, зокрема Київської області, та системне дослідження її ефективності через психометричні інструменти та постінтервенційний аналіз.

Подяка висловлюється міжнародним і вітчизняним партнерам ГО «ПРОМИР», зокрема НаУКМА, Мальтійській службі допомоги, UNICEF, VNG International, PAX, які долучились до фінансування впровадження методики «Піскова реконструкція світу» у східних громадах країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ukraine humanitarian situation report / Дитячий фонд ООН (UNICEF). 2025. № 52. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/53181/file/UNICEF%20Ukraine%20Humanitarian%20Situation%20Report_52%20FINAL.pdf.pdf.
2. Слюсаревський М., Чуніхіна С., Черниш Л. Громадсько-політична ситуація в Україні. Кропивницький : Імекс-Лтд, 2024. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/1bul092024.pdf>.
3. Горностай П. Історико-культурна картина світу й історична травма українців. *Проблеми політичної психології*. Київ, 2024. Т. 15. № 29. С. 7–29. DOI: 10.33120/porp-Vol15-Year2024-157.
4. Психологія міжгрупової взаємодії у вимірах війни і миру : навчальний посібник / П. Горностай та ін. ; за заг. ред. Л. Чорної ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-Лтд, 2023. 118 с.
5. Lukens E. P., McFarlane W. R. Psychoeducation as evidence-based practice: Considerations for practice, research, and policy. *Brief Treatment and Crisis Intervention*. 2004. Vol. 4. № 3. P. 205–225. DOI: 10.1093/brief-treatment/mhh019.
6. McFarlane W. R., Dixon L., Lukens E., Lucksted A. Family psychoeducation and schizophrenia : A review of the literature. *Journal of Marital and Family Therapy*. 2003. Vol. 29. № 2. P. 223–245.
7. World Health Organization. Psychological first aid: Guide for field workers. 2nd ed. 2012. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/44615>.
8. Klingman A., Cohen E. School-based multisystemic interventions for mass trauma. Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2004. DOI: 10.1007/978-1-4419-9104-1
9. Асланян Т. Компетентність батьків у сфері ментального здоров'я як кейс психоедукаційної роботи в територіальній громаді, що переживає травму війни. *Проблеми політичної психології*. Київ, 2024. Т. 16. № 30. С. 238–256. DOI: 10.33120/porp-Vol16-Year2024-174.
10. Пінчук О. Психологічна просвіта: міжнародний досвід покращення ментального здоров'я та розвитку психологічної культури молоді. *Імідж сучасного педагога*. 2024. № 6 (219). С. 76–79. DOI: 10.33272/2522-9729-2024-6(219)-76-79.
11. IASC guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings. *Inter-Agency Standing Committee*. 2012. URL: <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-guidelines-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings>.
12. Carandang M. B. Novel approaches to community-based psychoeducation to improve mental health awareness in diverse settings : Award paper/oration. 2023. URL: <https://sswr.confex.com/sswr/2025/webprogram/Paper58099.html>.
13. Вознесенська О. Актуальне мистецтво та медіаторчість: подолання наслідків травми війни. *Медіаторчість у часи війни: протистояння медіатравмі*. 2023. С. 11–17. DOI: 10.59416/LWAN6124.
14. Центр психосоціальної підтримки НаУКМА у м. Слов'янськ. Повна версія. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7AVNwu5qqBM>.
15. Jung C. G. *Man and His Symbols*. London : Aldus Books, 1964.
16. Kalff D. M. *Sandplay: A psychotherapeutic approach to the psyche*. 2nd ed. Temenos Press, 2003.
17. ГО «ПРОМИР». *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/promir.psychologists/photos/pb.100063696735549.-2207520000/1931717193736592/?type=3>.

REFERENCES:

1. UNICEF (2025). *Ukraine humanitarian situation report № 52*. Retrieved from: https://www.unicef.org/ukraine/media/53181/file/UNICEF%20Ukraine%20Humanitarian%20Situation%20Report_52%20FINAL.pdf.pdf [in English].
2. Sliusarevskiy, M., Chunikhina, S., & Chernysh, L. (2024). *Hromadsko-politychna sytuatsiia v Ukraini* [The social and political situation in Ukraine]. Kropyvnytskyi: Imex-Ltd. Retrieved from: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/1bul092024.pdf> [in Ukrainian].

3. Hornostay, P. (2024). Istoryko-kulturna kartyna svitu ta istorychna travma ukraintsev [The historical and cultural picture of the world and the historical trauma of Ukrainians]. *Problemy politychnoy psychologii*, Kyiv, 15 (29), 7–29. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-157> [in Ukrainian].
4. Chorna, L., Hornostai, P., Vus, V., Korobanova, O., & Pletka, O. (Eds.) (2023). *Psykhologhiia mizhhrupovoi vzaiemodii u vymirakh viiny i myru: Navchalnyi posibnyk [Psychology of intergroup interaction in the dimensions of war and peace: Textbook]*. National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology; Imeks-Ltd. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741414/1/Psyhogia-grupovoi-vzaemodii-u-vymirah-viiny-i-myru.pdf> [in Ukrainian].
5. Lukens, E. P., & McFarlane, W. R. (2004). Psychoeducation as evidence-based practice: Considerations for practice, research, and policy. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 4 (3), 205–225. <https://doi.org/10.1093/brief-treatment/mhh019> [in English].
6. McFarlane, W. R., Dixon, L., Lukens, E., & Lucksted, A. (2003). Family psychoeducation and schizophrenia: A review of the literature. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29 (2), 223–245 [in English].
7. World Health Organization (2012). *Psychological first aid: Guide for field workers* (2nd ed.). Retrieved from: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/44615> [in English].
8. Klingman, A., & Cohen, E. (2004). *School-based multisystemic interventions for mass trauma*. Kluwer Academic/Plenum Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-9104-1> [in English].
9. Aslanian, T. (2024). Kompetentnist batkiv u sferi mental'noho zdorovia yak keis psykhoedukatsiinoi roboty v terytorialny hromadi, shcho perezhyyaie travmu viiny [Parental competence in mental health as a case study of psychoeducational work in a community experiencing war trauma]. *Problemy politychnoy psychologii*, 16 (30), 238–256. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol16-Year2024-174> [in Ukrainian].
10. Pinchuk, O. (2024). Psykhologichna prosvita: mizhnarodnyi dosvid pokrashchennia mentalnoho zdorovia ta rozvytku psykhologichnoi kultury molodi [Psychological education: International experience of improving mental health and developing youth's psychological culture]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, (6) [219], 76–79. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-6\(219\)-76-79](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-6(219)-76-79) [in Ukrainian].
11. Inter-Agency Standing Committee (2012). *IASC guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings*. Retrieved from: <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-guidelines-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings> [in English].
12. Carandang, M. B. (2023). *Novel approaches to community-based psychoeducation to improve mental health awareness in diverse settings* [Award paper/oration] [in English].
13. Voznesenska, O. (2023). Aktualne mystetstvo ta mediatvorchist: podolannia naslidkiv travmy viiny [Contemporary art and media creativity: Overcoming the consequences of war trauma]. In *Mediatvorchist v chasy viiny: Protystoiannia mediatravmi* [Media creativity in times of war: Confronting media trauma] (pp. 11–17). <https://doi.org/10.59416/LWAN6124> [in Ukrainian].
14. Tsentr psykhosotsialnoy pidtrymky NaUKMA u m. Sloviansk. (n.d.). *Povna versiia* [Full version] [Video]. YouTube. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=7AVNwu5qqBM> [in Ukrainian].
15. Jung, C. G. (1964). *Man and His Symbols*. London: Aldus Books [in English].
16. Kalff, D. M. (2003). *Sandplay: A psychotherapeutic approach to the psyche* (2nd ed.). Temenos Press [in English].
17. GO "PROMYR". (n.d.). *Facebook-storinka*. Retrieved from <https://www.facebook.com/promir.psychologists/photos/pb.100063696735549.-2207520000/1931717193736592/?type=3> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 30.06.2025

Дата прийняття статті: 05.08.2025

Опубліковано: 10.09.2025 р.